VID
vitenskapelige
høgskole

Beslutningsstøtte i kommunale tjenester

Hva skal til for at personer med utviklingshemming skal få reell innflytelse over eget liv?

Sadeta Demic, PhD

VID vitenskapelige høgskole

VID

VID
vitenskapelige
høgskole

Kort om doktorgradsprosjektet

Formål: Å få et overblikk over hvordan beslutningsstøtte praktiseres i kommunale botilbud for personer med utviklingshemming, og å beskrive tjenesteyteres og pårørendes erfaringer med beslutningsstøtte i hverdagslivet.

Tre delstudier:

- Spørreundersøkelse blant ansatte
- Intervjuer med pårørende
- Fokusgrupper med tjenesteytere

VID

VID vitenskapelige høgskole

Beslutningsstøtte i CRPD, norsk lovgivning og politiske retningslinjer

- Artikkel 12.3 i CRPD - beslutningsstøtte (FN, 2006)
- Personer med utviklingshemming og rettslig handleevne
- CRPD ble underskrevet 2007, ratifisert 2013, inkorporert 2026
- Beslutningsstøtte nevnes først i NOU «På lik linje» (NOU 2016: 17)
- Beslutningsstøtte defineres som «enhver prosess som gjør personen i stand til å fatte egne beslutninger og/eller å uttrykke sin egen vilje og preferanser» (Helsedirektoratet, 2021, s. 23).

VID

VID
vitenskapelige
høgskole

Beslutningsstøtte som praksis og prosess

- **Hva er beslutningsstøtte?**
- Identifisere uttrykk for vilje, ønsker og behov
- Tolke og anerkjenne uttrykkene
- Handle i tråd med disse uttrykkene – i små og store valg

VID

VID
vitenskapelige
høgskole

Tjenesteyternes hverdag og kunnskap

Spørreundersøkelsen viser:

- Varierende kjennskap til «beslutningsstøtte»
- Mye arbeid med valg i hverdagen
- Begrenset systematisk opplæring og rapportering

VID

VID
vitenskapelige
høgskole

Å anerkjenne den enkelte

- Ta personen på alvor – også i «små» hverdagslige valg
- Valg handler om verdighet og respekt
- Gjøre alternativer konkrete og synlige

«Han kunne gått og klippet seg for 300 kr, men han går ofte og klipper seg for 600 kr. Men der blir han respektert og behandlet som et menneske.»

«Hun vil aldri ha et forslag. Men jeg kan si at 'Vi kan gjøre dette eller det.' Og da må du kunne vise det frem, eller det bør være noe du kan ta tak i.»

VID
vitenskapelige
høgskole

Pårørende: hverdagsliv vs. stereotyp hverdag

Risiko for en stereotyp hverdag

- «Julegaver hele året» – når dagen blir innholdsløs
- Mindre krav, lite å strekke seg etter
- Behov for å tørre å prøve noe nytt
- Få nye erfaringer

VID

VID
vitenskapelige
høgskole

Valgmiljø og valgarkitektur

- Beslutninger tas aldri i et vakuum – alltid i et miljø
- Støttepersoner designer valgmiljøet
- Valgarkitektur: hvordan rammer og alternativer utformes
- Omsorg + inngående kjennskap til personen
- Personens egne preferanser styrer utformingen av valgmiljøet
- Kan fremme selvbestemmelse – eller føre til overkjøring

VID

VID
vitenskapelige
høgskole

Dilemmaer i beslutningsstøtteprosesser

- Grense mellom støtte og tvang i hverdagsvalg
- Beslutninger som overvåkes og reguleres
- Ivareta valg i situasjoner med reell risiko
- Sosiale normer og «velstelte» liv vs. egen vilje
- Støttepersoners makt, ambivalens og usikkerhet

VID

VID
vitenskapelige
høgskole

Beslutningsstøtte på kort og lang sikt

- Støtte i her-og-nå-situasjoner
- Konsekvenser av valg over tid
- «Synlige goder» vs. langsiktige mål
- Når konsekvenstenkning er fraværende
- Avhengighet av støtte i komplekse valgsituasjoner
- Eliminasjonsstrategi

VID

VID
vitenskapelige
høgskole

Tjenesteyternes behov for støtte, dokumentasjon og refleksjon

Forskning peker på:

- Behov for støtte, veiledning og etikkdiskusjoner
- Dokumentasjon av beslutningsprosesser (tekst, bilder, video)
- Knytte opplæring til egen praksis

VID

VID
vitenskapelige
høgskole

Hva kreves av tjenestene under press?

Hva kreves når tid, bemanning og ressurser er under press?

Tre nøkkelområder:

- **Kompetanse**
  - Rettigheter, kommunikasjon, valgarkitektur
- **Organisering**
  - Tid, kontinuitet, dokumentasjon av beslutningsstøtte
- **Faglig refleksjon**
  - Rom for tvil, etiske diskusjoner, deling av erfaringer

VID

VID vitenskapelige høgskole

Referanser

- Demic, S. & Gjermestad, A. (2021). Å stå i det uvisse. Tjenesteyteres erfaringer med beslutningsstøtte i møte med personer med alvorlig utviklingshemming i kommunale botilbud. *Tidsskrift for omsorgsforskning*, *7*(1), 1-15. https://doi.org/10.18261/issn.2387-5984-2021-01-04
- Demic, S., Breemer, R., Hanisch, H. & Lid, I. M. (2023). Beslutningsstøtte i kommunale botilbud for personer med utviklingshemming. *Fontene forskning*, *16*(1), 4-19. https://fontene.no/forskning/beslutningsstotte-i-kommunale-botilbud-for-personer-med-utviklingshemming-6.584.964647.48a092cea2
- Demic, S., Breemer, R. v. d, Hanisch, H. & Lid, I. M. (2024). Care and choice architecture: Relatives' support for adults with intellectual disabilities in supported decision-making processes. *Journal of Intellectual Disabilities*, https://doi.org/10.1177/17446295241297184
- Demic, S., Breemer, R. v. d., Hanisch, H. & Lid, I. M. (2026). Balancing tensions between human rights principles and systemic requirements: Service provider's experiences with Supported Decision Making for Persons with Intellectual Disabilities. *Nordic social work research*, https://doi.org/10.1080/2156857x.2026.2641470
- Demic, S. (2026). Beslutningsstøtte og hverdagslivets medborgerskap. Doktorgradsavhandling. https://hdl.handle.net/11250/5527673

VID

VID vitenskapelige høgskole

Referanser

- De forente nasjoner. (2006). Konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne. FN-sambandet. https://fn.no/assets/images/FN-kunnskap/Avtaler/FN-konvensjoner filer/Konvensjon-om-rettighetene-til-personer-med-nedsatt-funksjonsevne.pdf.pdf
- Helsedirektoratet. (2021). Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming. Nasjonal veileder. https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/gode-helse-og-omsorgstjenester-til-personer-med-utviklingshemming
- NOU 2016: 17. (2016). På lik linje – åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming. Barne- og likestillingsdepartementet. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016- 17/id2513222/
- Thaler, R. H. & Sunstein, C. R. (2019). Nudge – Hvordan ta bedre valg om helse, penger og lykke. Dreyers Forlag.

VID